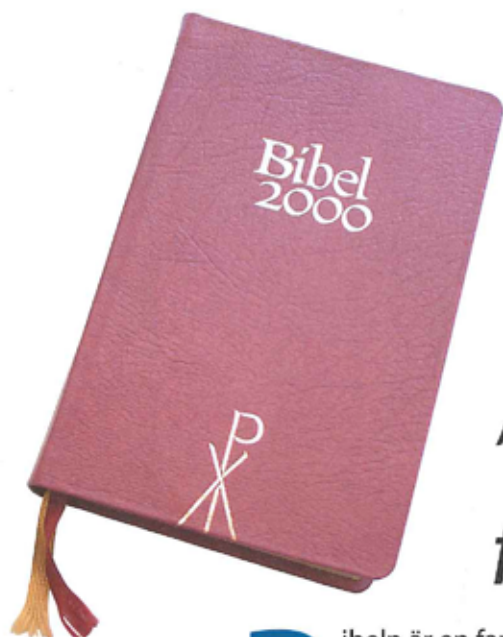

Livet i – Bibeln – i Livet

Åtta artiklar om Bibeln och varför man bör läsa den.

Texter: Sören Dalevi
Illustrationer: Ilona Jakubczyk.

"Bibeln är en fantastisk bok"

Bibeln är en fantastisk bok. Där ryms texter av kärlek, glädje och Liv. Men Bibeln är också en avskryvärd bok. Där ryms texter av våldtäkt, utplåning och övervåld. Fantastiska texter och avskryvärda texter, i en och samma bok. Kanske inte så konstigt, då ordet bibel är samma ord som vi har i bibliotek. Gå in i ett vanligt bibliotek, välj ut en hylla med 77 böcker, och du kommer förmodligen att få en bra blandning av det mesta på den hyllan; både fantastiska berättelser och mindre fantastiska berättelser.

Så är det också med Bibeln, den är en mosaik tillkommen under årtusenden, med både fantastiska som fruktansvärda texter. Blandningen gör att man som läsare måste ha någon form av tolkningsstrategi i mötet med bibeltexten. Vad är Bibeln för en sorts bok? Vad betyder den i mitt liv?

Jag har sett folk göra underverk, inspirerade av Bibelns texter. Men jag har också sett människor förtrycka och decimera andra (och sig själva), inspirerade av Bibelns texter.

Följande artiklar behandlar ett antal bibelställen utifrån min och illustratörens (Ilona Jakubczyk) personliga brottning med dem. Eftersom artiklarna förut har varit publicerade i tidningen Kyrk-Nytt, har de viss kyrkoårsanknytning. Det gör att en artikel doftar påsk, en annan doftar jul, en tredje doftar millennieskifte etc.

Bibeln är en bok som betyder mycket i mitt liv. Det gör att jag ständigt brottas och slåss med den. Och det är en tolkningsstrategi i mötet med Bibeln som är minst så god som någon annan.

Hammarö, Vintern 2008

Sören Dalevi

Den här tidningen delas ut gratis. Vare sig jag eller Ilona får ett öre. I en tid där allt handlar om pengar känns det skönt att det gick att genomföra just på det sättet. Men jag vill passa på att tacka följande, förutom vilkas stöd den här tidningen inte hade varit gratis: Norrstrands församling, SKS och Karlstads stift.
Tack!

Ilona Jakubczyk är målare och illustratör, utbildad vid konstfack i Gdansk, Polen. Hon bor i Gdansk och arbetar som web-designer.

Sören Dalevi är präst, TD och lärare. Hans avhandling om barnbiblar, *Gud som har barnen kär?*, är utgiven på Verbum förlag.

Livet i – Bibeln – i Livet

Artiklarna har tidigare varit publicerade i tidningen Kyrk-Nytt, Karlstad, under åren 1999-2001.

Detta är 2:a lätt bearbetade utgåvan

Texter: Sören Dalevi ©

Bilder: Ilona Jakubczyk ©

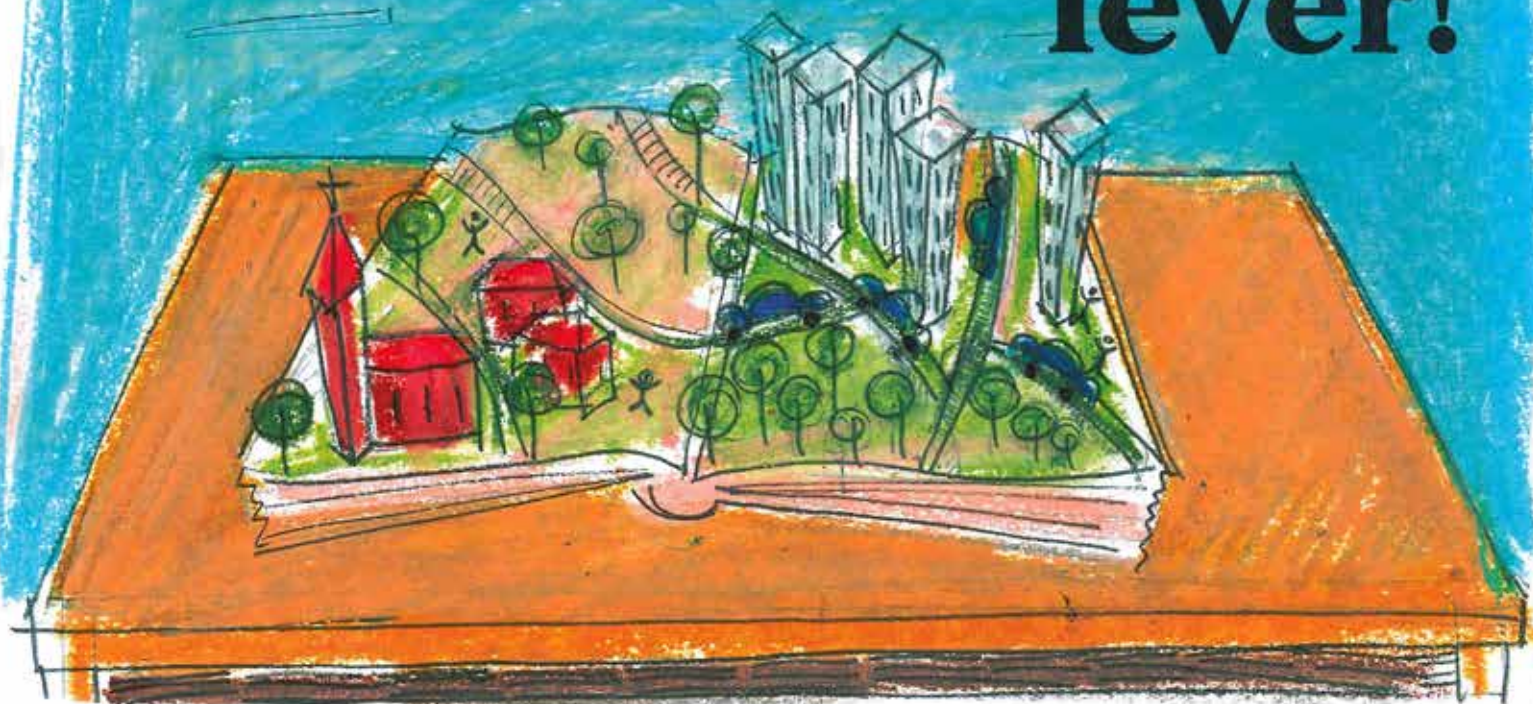
Utgivare: Karlstads stift, 054-17 24 00

Produktion: Företagstidningar AB, Karlstad, 054-775 25 10

Tryck: Arkpressen, Västerås 2008

För fler exemplar, kontakta:
Karlstads stift, 054-17 24 00

Bibeln lever!

Nu är den helt klar – den nya svenska bibelöversättningen. Men hur har man egentligen översatt? Och vad är "apokryferna" för böcker, som nu kommit in i vår Bibel? Och viktigast av allt: hur läser man den?

Så kommer den då äntligen den 13 september: den slutgiltiga svenska bibelöversättningen, med fotnoter och allt (den bibel som kom 1999 saknade fotnoter och uppslagsdel). Den 13 september sätter också punkt för ett nästan 30-årigt översättningsarbete, med målsättningen att överföra Bibelns texter från grundspråk till modern svenska.

Bibeln består för de kristna av Gamla och Nya Testamentet. Det Gamla Testamentet består av 39 böcker, skrivna på hebreiska och tillkomna under en tidsperiod på ungefär tusen år. Nya Testamentet består av 27 böcker, skrivna på grekiska under en tidsperiod av cirka 60 år. Bibeln

*Livet i
Bibeln
i livet*

är med andra ord ett bibliotek med 66 böcker, där de äldre delarna i Gamla Testamentet är över tusen år äldre än de yngsta delarna i det Nya!

Till dessa böcker har de så kallade apokryferna nu tillfogats i den nya bibelöversättningen. Apokryf betyder bokstavligen "undagömd", och de finns inte med i den hebreiska bibeln, den bibel som judarna läser. Dock översattes den hebreiska bibeln på ett tidigt stadium till grekiska – och i den grekiska översättningen av Gamla Testamentet var apokryferna med. De första

kristna läste Bibeln på grekiska, och under större delen av kyrkans historia har därför apokryferna också varit en naturlig del av Bibeln. Det gör att såväl katoliker som ortodoxa fortfarande räknar in apokryferna som en självklar del av Bibeln. Men när man under reformationstiden på 1500-talet på allvar började översätta bibeltexter från hebreiska, observerade man att apokryferna saknades i den hebreiska texten. I Martin Luthers egen översättning av Bibeln till folkspråk, den så kallade Lutherbibeln, ställdes apokryferna därför i en egen avdelning under namnet "apokryfer". Detta förklarade han med följande välkända ord: "Det är böcker som inte räknas som likvärdiga med den heliga skrift men ändå är nyttiga och goda att läsa".

Även om åsikterna om apokryfernas roll i Bibeln glider isär mellan olika kristna kyrkor, är det ingen som ifrågasätter deras historiska och kulturella värde. Många av konstens, musikens och litteraturens stora har hämtat inspiration från apokryferna, och för att förstå deras verk krävs att man känner till berättelserna i apokryferna. Apokryferna finner du insatta mellan Gamla och Nya Testamentet i den nya översättningen.

Skillnader i ordalydelse mellan gamla och nya översättningar brukar alltid uppröra, inte minst när det gäller kända bibeltexter som t ex psaltarpsalm 23 eller välsignelsen i 4 Mos 6:24. Hur kan en ny översättning skilja sig, ibland mycket, från en äldre? Det kan bero på flera saker. Det kan bero på att man valt att utgå från en bättre och mer ursprunglig grundtext än den gamla översättningen hade tillgång till. Eller så kan det bero på att man fått fram en ny förståelse för vad orden betyder. Det kan också bero på att man valt att tolka en text annorlunda.

*Bibeln
är ett
bibliotek
med 66
böcker*

Hur ska jag läsa Bibeln?

Att ha läst Bibeln och känna till dess nyckelberättelser är helt avgörande för att kunna förstå västerländsk tro, musik, konst, litteratur och historia. Det är med andra ord helt nödvändigt för att kunna böttna i den västerländska kulturen! Men hur ska man läsa? Många kan vittna om att de med friskt mod börjat läsa Bibeln med intentionen att läsa den "från början till slut". De har i gott mod startat i Första Moseboken, för att sedan ha strandat i allmän trötthet och tristess någonstans i Tredje Moseboken. Detta är uppenbarligen ingen god väg framåt.

Här följer en bibelläsplan med förslag på bibeltexter som är spännande att läsa och viktiga att känna till, samt några förslag på litteratur att ha vid sidan om för att få hjälp att "öppna upp" texterna. Jag vill dock speciellt rekommendera en bra och enkelt skriven bok, som går igenom samtliga böcker i Bibeln utifrån ett vetenskapligt-existentiellt perspektiv, "Böcker för livet" (Verbum) av Göran Agrell.

Sörens lästips:

1 Mosebok, kap 1-50. De klassiska berättelserna om skapelsen, "syndafallet", patriarkerna och alla de andra. Boktips: Naomi Rosenblatt, "Brottas med änglar" (Natur och Kultur), en populärvetenskaplig kommentar med judiska och psykoanalytiska nedslag.

2 Mosebok, kap 1-20, 32-34. Om Mose och uttåget ur Egypten. Boktips: Göran Larsson, "Uppbröttet" (Verbum), en populärvetenskaplig kommentar som böttnar i judisk-kristen tradition. Slutsåld på förlaget, låna den på bibliotek.

Vad menas med "Gamla" och "Nya" Testamentet?

De kristna delar in Bibeln i "Gamla" och "Nya" Testamentet. Testamentet betyder i det här fallet förbund eller pakt, och står för de olika förbund som Gud sluter med människor. Judarna går i sin tro tillbaka på det förbund som Gud slöt med Abraham i 1 Mos 15 och 17. Men redan profeten Jeremia skriver i Jer 31:31-34 om ett nytt förbund som ska avlösa det gamla. Ett förbund, där lagarna är skrivna i människornas hjärtan. För de kristna kom detta nya förbund med Jesus, medan judarna höll fast vid sitt Abrahamsförbund. "Gamla" Testamentet är alltså inget gammalt förlegat förbund för judarna, utan det är ett i högsta grad levande förbund. Benämningarna "Gamla" och "Nya" Testamentet är alltså inte helt lyckade (ur judiskt perspektiv är de missvisande) och i bibelvetenskapliga kretsar har man därför börjat tala om "Första" och "Andra" Testamentet.

4 Mosebok, kap 6:24ff. Välsignelsen, sådan den läses i gudstjänsten. Jämför gärna med 1917 års översättning.

5 Mosebok, kap 5-10. Här dyker de tio budorden upp igen, i något ny form. Vidare stöter vi i 6:4ff på den judiska trosbekännelsen.

2 Samuelsboken, kap 11-1 Kungaboken, kap 2. Båda samuelsböckerna är läsvärda, men ska jag välja ut något blir det den s k tronföljdshistorien, som handlar om David och Bat-Seba. En av Gamla Testamentets litterära höjdpunkter! Boktips: Torgny Lindgren, "Bat-Seba".

Job. En fantastisk bok om ett oskyldigt lidande och dess "varför". Kapitel 1-2 och 42 bildar ram till ett poetiskt drama, där det är svårt att ge några exakta råd om vad man "inte får missa". Men Job, kap 1-7 och 27-42 rymmer flera godbitar. Boktips: Karl-Johan Illman, "Utmaningen" (Origo). Bibelvetenskaplig djupdykning i några av Job-bokens texter.

Psaltaren. Följande psaltarpsalmer tycker jag själv om: Ps 1, 2, 8, 10, 22, 23, 51, 110, 139. Jämför gärna översättningen av Ps 23 med 1917 års översättning. Boktips: Helmer Ringgren "Psaltaren 1-41", "Psaltaren 42-89", "Psaltaren 90-150" (Verbum/KNT). Tre bibelvetenskapliga böcker som tar sin utgångspunkt i den hebreiska grundtexten för att sedan tolka psalmerna. Något torrt, men mycket läsvärt för den motiverade från en av Sveriges ledande bibelforskare.

Ordspråksboken. Består av ett stort antal ordspråk, som inleds med en introduktion (kap 1-9). Ordspråk läser man med fördel sakta, och inte för många i taget.

Höga Visan. Erotisk kärleksdiktning när den är som bäst. Läs min artikel på sid 6-7.

Jesaja, kap 1-11, 40-55. Jesaja är ett måste.

Lukas och Johannes evangelier. Nya Testamentet börjar med fyra evangelier, där Matteus, Markus och Lukas i mycket påminner om varandra, men där Johannes sticker ut genom att berätta om Jesu liv på ett helt annat sätt. Jag föreslår att du läser Lukas och Johannes. Boktips: Peter Madsen, "Människosonen" (Libris). En fantastisk seriebibel (!) som ger liv åt berättelserna. För den motiverade finns den eminenta "The New Testament – a historical introduction" (Oxford) av Bart D. Ehrman, som går igenom hela Nya Testamentet utifrån ett litterärvetenskapligt perspektiv.

Apostlagärningarna. Om den första kristna kyrkan; läs den kursivt.

Galaterbrevet. Paulus skrev en hel del brev, men ska man läsa ett blir det galaterbrevet eller romarbrevet. För den motiverade finns en mycket bra kommentar på engelska: Betz, "Galatians".

1 Korinthierbrevet, kap 13. Den välkända "kärleksens lov" av Paulus.

Uppenbarelseboken, kap 12-22. En bok som jag själv inte tycker speciellt mycket om, men dess bildspråk har helt klart påverkat vår kultur, vårt samhälle och vår tro.

"Nya" Bibeln
är översatt
till modern
svenska

Text: Sören Dalevi

Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Pingst är hänryckningens tid. På pingst gifter man sig, på pingst firar man livsandan. Vad är därför mera lämpligt än att i hänryckningens tid skriva om den av Bibelns böcker som handlar om just hänryckning, den bok som är full av erotisk kärleksdiktning – den bok som vi återfinner i Gamla Testamentet och som vi kallar för Höga Visan?

I förstone kan man ju undra hur en bok med erotisk kärleksdiktning över huvud taget hamnade i Bibeln. Och stundtals har också Höga Visan hängt på gärsgår'n. Runt år 90 efter Kristus, när det skulle bestämmas vilka böcker som skulle få ingå i det vi kallar för Gamla Testamentet, ville många ta bort Höga Visan. Vad hade en bok med erotisk kärlekspoesi – som inte nämner ett ord om Gud, lagen eller någon annan religiös term heller för den delen – i Bibeln att göra?

Mitt under denna heta diskussion, som enligt traditionen utspelade sig i Javne år 96, ställer sig den store auktoriteten Rabbi Akiba upp, och säger: "Alla böcker i skriften är heliga. Men Höga Visan är allra heligast!". Således fick Höga Visan vara kvar i den hebreiska Bibeln. Till glädje för alla som tycker om god poesi, och till glädje för alla som glädjer sig över att det i Bibeln finns texter som berör hela livet – även kärleken och sexualiteten mellan man och kvinna.

Livet i
Bibeln
i livet

Höga Visan. Bara titeln på denna bok är konstig. "Sångernas sång" heter den, om man ska översätta hebreiskan ordagrant, vilket kan översättas "Den vackraste av alla sånger". Så heter den också på engelska, Song of Songs. I Höga Visan finner vi kärlekslyrik med upp till 3 000 år på nacken, vilket gör att språket och bilderna kan kännas lite udda för oss. Men vi kan försöka, så gott vi kan, att leva oss in i beskrivningarna, för att förhoppningsvis nå en djupare förståelse. Håll i dig, så hoppar vi in i Höga Visans 3 000-åriga bildspråk!

I själva stommen till Höga Visan finner vi tre så kallade Beskrivningssånger. En beskrivningssång är en detaljerad beskrivning av en kvinnas/mans olika kroppsdelar, ofta utförd uppifrån och ner. I Höga Visan återfinner vi tre beskrivningssånger, där två handlar om kvinnan (4:1-7 och 7:1-6), medan den tredje handlar om mannen (5:10-16). Detta är ovanligt för Orienten, där beskrivningssånger existerade i de flesta kulturer, men där det för det mesta bara var beskrivningar av kvinnans skönhet. Men i Höga Visan återfinner vi alltså även en beskrivning av mannens skönhet.

Låt oss dyka ner i en beskrivningssång och borra djupare i bildspråket.

Beskrivningen av kvinnan i 4:1-7:
"Dina ögon är duvor bakom din slöja."

Hur ska man överhuvud taget förstå en sådan bild? Genom att titta på bilder från denna tid för-

Höga Visan: 4

HAN
Vad du är skön, min älskade,
vad du är skön!
Dina ögon är duvor
bakom din slöja.
Ditt hår är som en flock
getter som strömmar utför
Gileads berg.
Dina tänder är som en flock
tackor som stiger ur badet
för att klippas, alla har tvillingar,
ingen är utan lamm.
Som ett klarrött band är
dina läppar, din mun är
ljuvlig. Som ett kluvet gran-
atäpple skimrar din tin-
ning bakom slöjan.
Som Davids torn är din hals
med rader av stenar, där
tusen sköldar hänger och
kämparnas alla koger.
Dina bröst är som två hjort-
kalvar, som gasellens tvil-
lingkid, betande bland liljor.
Tills vinden vaknar och
skuggorna flyr vill jag
besöka myrraberget, välluk-
tens kulle.

Allt hos dig är skönt,
min älskade, hos
dig finns ingen
brist.

Illustration efter en bild från Deir el-Medine i Egypten, från cirka 1 200 f.Kr, dvs nära den tid då delar av Höga Visan nedtecknades.

Sångerna

slagsvis (1 000-talet f Kr). Gör man det, kan man observera att människorna på bilderna har ögon som ser ut som – just det, duvor. Vidare kan vi observera att kvinnorna avbildas med slöjor i håret. Vi kan också observera att beskrivningssången börjar uppe, för att i sina beskrivningar gå nedåt, precis som man förväntades göra i en beskrivningssång.

"Ditt hår är som en flock getter som strömmar utför Gileads berg."

Om möjligt en ännu konstigare bild, eller... låt oss gå in i bilden. Du står på avstånd, och du ser en flock av getter som strömmar nedför Gileads berg, hur ser det ut? Förmodligen ser du inte de enskilda djuren, utan du ser vågiga rörelser. Kvinnan i beskrivningssången har med andra ord vågigt hår, kanske i knutar på det sätt som vi ser på samtida målningar. Vidare är hennes hår kolsvart, getterna i Palestinaområdet är kolsvarta.

"Dina tänder är som en flock tackor som stiger ur badet för att klippas alla har tvillingar, ingen är utan lamm."

För oss känns det fjärran att jämföra någons tänder med en flock tackor, men går vi in i bilden är den inte så pjåkig. Tanderna är vita ("nyss uppkomna ur badet"), jämna ("alla har tvillingar"), ingen tand saknas ("ingen är utan lamm" – jämför gamla översättningen: "ofruktsamma är ingen av dem").

"Som ett klarrött band är dina läppar, din mun är ljuvlig."

Läppstift och annan manikyr är inget som bara är nutidsmänniskan förunnat – det fanns även på

nas sång

denna tid. Vi vet att egyptiska kvinnor målade sina läppar, och mycket talar för att även kvinnorna i övriga Orienten gjorde det.

Översättningen "din mun är ljuvlig" går att ifrågasätta – det skulle kunna översättas "ditt tal är ljuvligt". Kroppslig skönhet utan intellekt gick inte att föreställa sig för gammalorientalarna, vilket i sig styrker översättningen "ditt tal är ljuvligt".

"Som ett kluvet granatäpple skimrar din tinning bakom slöjan."

Här kan "granatäpple" vara en bild med erotiskt laddad klangbotten, vi vet att granatäppeln i bl a Mesopotamien användes som erotisk stimulantia. Men det kan också vara färgen poeten är ute efter: "hennes ansikte är friskt och rosig i färgen".

"Som Davids torn är din hals med rader av stenar,"

Tittar man på egyptisk konst och egyptiska bilder från den här tiden slås man av symmetrin. Näsorna är raka, halsarna är långa och raka. Detta var egyptiernas – och förmodligen samtidens – skönhetsideal. Förmodligen är det detta som åskådliggörs med jämförelsen med Davids torn; hennes hals är lång och ståtlig.

"där tusen sköldar hänger och kämparnas alla koger."

Här kan det vara ett halsband som åsyftas. "Dina bröst är som två hjortkalvar, som gasellens tvillingkid, betande bland liljor."

Gasellen prisas i arabisk poesi för att vara perfekt

i form och skönhet. Här återkommer dessutom än en gång symmetrin: hennes bröst är lika stora ("tvillingar").

"Tills vinden vaknar och skuggorna flyr vill jag besöka myrraberget, välluktens kulle."

Här är originaltexten störd och man tror att det fattas en del. Därför vet man inte med säkerhet hur dessa rader ska tolkas. Kanske syftar de på kvinnans sköte, det är i alla fall vad bibelkommissionen tagit fasta på vid nyöversättningen. Samtidigt karakteriseras Höga Visan av fri och vild poesi, som tillåter sig att skifta fokus, som tillåter sig att sväva.

"Allt hos dig är skönt, min älskade, hos dig finns ingen brist."

Så avslutas beskrivningssången till kvinnan, och kanske kan man se dessa ord som en sammanfattning av hela sången.

Så här kan man fortsätta Höga Visan igenom. Och tar vi oss tid att brottas med Höga Visans bildspråk finner vi en kärlekslyrik som på många sätt saknar motstycke; Höga Visan beskriver en kärlekslek mellan mannen och kvinnan, där båda är jämspelta, där ingen förtrycker eller förnedrar den andre. En kärlek som karakteriseras av idyll och ömsesidighet, en kärlek som är starkare än döden (8:6). Det är en lustens, hänryckningens och glädjens lovsång över kärleken mellan man och kvinna.

På så sätt är Höga Visan en erotisk motvikt mot våldspornografins förråde och förnedrande bild av relationen mellan man och kvinna. Kanske är just därför Höga Visan idag en av Bibelns viktigaste böcker. Just därför att den bejakar kroppen, den ömsesidiga lusten, men utesluter det iskalla kroppsföraktet, utesluter det förnedrande våldet.

"Kanske är Höga Visan idag en av Bibelns viktigaste böcker"

Text: Sören Dalevi

Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Höga Visan är en erotisk motvikt mot våldspornografins förnedrande bild av relationen mellan man och kvinna.

När millenniefirandet kommer igång om några veckor, är det förmodligen få som kommer att tänka någon längre stund på den person vars födelsedag det egentligen är. Den som förvandlade en hel värld, och som är västvärldens mest inflytelserika person genom tiderna. Hans namn är Jesus.

Gudomlig och mänsklig. På hans liv-och död- följde uppståndelse. Jesus fortsätter att fascinera århundrade efter århundrade.

Utan Jesus – inget m

Jesus växte upp och levde sitt liv i en obetydlig stad i en perifer utkant av det romerska imperiet. Han valdes aldrig till något ämbete, och skrev aldrig någon bok. Faktum är att han förmodligen vare sig kunde skriva eller läsa. Han reste aldrig mer än ett trettiotal mil från sitt eget hem. Han retade etablissemanget, lyfte upp de små och svaga och slutade – kanske just därför – på ett kors. Utan Jesus – inget millenniefirande. Nog för att munken som på medeltiden skulle räkna ut när Jesus föddes förmodligen räknade fel på en sisådär fyra år (mycket talar för att det riktiga millenniefirandet borde ha firats 1996). Men ändå.

Vad vet vi – egentligen – om Jesus från Nasaret? Vad vet vi om honom historiskt? Har han över huvud taget existerat? Och vad vet vi i sådana fall om hans budskap? Det är om detta denna artikel handlar om. Och det ska visa sig att det är frågor som är svårare att besvara än vad man i förstone kan tro.

Att det står mycket om Jesus i de bibliska källorna är självklart. Men de är, just därför, partiska vittnesmål. Låt oss därför börja med de källor som finns utanför Bibeln, hos romerska och judiska historiker. Vad säger de om Jesus? Påtagligt lite, tyvärr. Nu är detta inget i sig att vara förvånad över. För romarna var Jesus bara en i raden av patetiska och misslyckade

judiska messiasgestalter, som fick smaka på döden genom att korsfästas. En nolla, knappast värd att ägna en tanke. Därför är det först när kristendomen börjar spridas som religion som Jesus omnämns.

På hundra-talet e Kr skriver den romerske historikern Tacitus historien om kejsar Nero, och kring frågan om de bränder som anstiftades i Rom: "...utpekades som skyldiga en grupp av personer, avskydda för sina lasters skull, vilka folket kallade kristna. Kristus, upphovsmanen till namnet, hade lidit dödsstraffet under Tiberius regering genom dom av prokuratorn Pontius Pilatus. Den lömska vidskepelsen hölls under kontroll för en tid, bara för att bryta ut en gång till, inte bara i Judéen, hemorten för denna sjuka, utan också i själva huvudstaden, där allt avskyvärt och skamlöst i världen samlas och blir till mode." Det intressanta här är att Tacitus omnämner Jesus, samt att han korsfästes under Pilatus (som för övrigt har fått fel titel av Tacitus – Pilatus var prefekt, inte prokurator).

Första gången vi i romerska källor stöter på namnet Jesus är år 112 e Kr, där en guvernör vid namn Plinius skriver till kejsar Trajanus för att fråga hur han ska hantera dessa kristna, som följer en viss Jesus som de anser vara Gud. Även om det i denna källa är de kristna som står i centrum, och inte Jesus, är det för

"Jesus skildras som en jude av sin tid"

Jesus var en duktig berättare, men han kunde också vara obarmhärtigt hård mot sin tids hierarki av präster, skriftlärdar och teologiska "broilers". Samtidigt kunde han visa prov på oändlig nåd när det handlade om prostituerade, landsförrädare och andra som befann sig längst ner på samhällstrappan. Förmodligen var det denna nåd, i kombination med hans uppkäftighet mot de besuttna, som kom att kosta honom livet.

Millennieskifte

vår del intressant att Jesus nämns. Kejsar Trajanus konstaterar för övrigt, som svar på Plinius brev om de kristna, att: "De bör inte letas upp, men om de anklagas och överbevisas måste de få sitt straff".

Men det kanske starkaste historiska dokumentet kommer från den judiske historikern Josefus. Josefus skriver om Jesus, omnämner hans bror Jakob, men skriver också en hel del om Johannes döparen (som verkar vara den person av de tre som Josefus är mest intresserad av). Josefus omnämner Jesus i en lista över de oroligheter som störde de judiska förbindelserna med Rom under Pilatus tid som guvernör (år 26-36 e Kr). Josefus skriver: "Pilatus som hade hört beskyllningar mot honom från män med högt anseende hos oss... dömd honom till att korsfästas".

Utanför Bibeln är detta några av de främsta källorna kring Jesus. Det säger inte speciellt mycket om hans budskap (ingenting, för att vara ärlig), men det är tillräckligt med belägg för att vi med säkerhet ska kunna säga att han existerat. För att komma närmare hans budskap har vi dock inga andra källor att tillgå än de skrifter som finns i Nya Testamentet, och då främst de fyra evangelierna, Matteus, Markus, Lukas och Johannes.

Om det är något som en noggrann läsning av

speciellt de tre första evangelierna visar, så är det att Jesus på ett verklighetsnära sätt skildras som en jude av sin tid. Hans föräldrar var av allt att döma fattiga, fromma judar. Att de var fattiga judar förstår vi av Lukas, där det berättas att hans föräldrar offrade två duvor i templet efter att Jesus fötts (som den judiska lagen föreskrev). Rika judar hade gett mer exklusiva offer än två billiga duvor; t ex ett lamm och en duva. Att de var fromma judar förstår vi av det faktum att de vallfärdade till templet i Jerusalem för att göra detta offer. De hade annars kunnat göra denna akt hemma i Nasaret.

De gav honom namnet Jesus, kanske för att namnet Jesus på den här tiden användes ställföreträdande för Mose. Namn som Mose, Aron, David och Salomo var nämligen tabu att ge till ett barn. Dessa namn tillhörde hjältarna i forntiden, och inga andra.

Han växte upp, och var enligt traditionen snickare. Snickarna ansågs på den här tiden vara lärda män, och när man dryftade svåra frågor brukade man säga: "Finns här någon snickare, eller son till en snickare, som kan lösa problemet åt oss?". När han börjar sin offentliga verksamhet kallas han ofta vid tiltalsnamnet "Rabbi". Rabbi användes vid denna tid framför allt för kännare av och lärare i den judiska läran, Toran. Men under Jesu tid var "Rabbi" ingen akademisk titel. Mycket talar för att Jesus – liksom uppskattningsvis 90 procent av befolkningen i det romerska imperiet – vare sig kunde läsa eller skriva.

Men vilket var den judiske Jesu budskap? Vad förkunnade han? "Tiden är inne, Guds rike är nära. Omvänd er och tro på budskapet" (Mk 1:15).

Detta är något av det första Jesus säger i Markus evangelium, och många forskare menar att vi här har en sammanfattning av det som Jesus stod för. Ordet för "omvändelse" kan också översättas "att tänka annorlunda". Översätter vi det så, kan Jesu budskap ha varit: Bryt med systemet! Tänk annorlunda! Följ inte med strömmen! Jesus skulle nog hålla med rocksångaren Bono Vox i U2, när han säger: "Om du är kristen och inte rebell, är du en ganska utslätad person".

Så här i juletider är det ju annars lätt att tänka på Jesus som det lilla söta ariska barnet i julkrubban, med en helgongloria över huvudet. Det är svårare att ta till sig den judiske rebellen, som rensar templet från krämare, som ber det religiösa etablissemanget att dra dit pepparn växer, och som varhelst han rörde sig knappast lämnade en människa oberörd.

Typiskt för hans sätt att förkunna verkar vara de så kallade liknelser, av vilka många är bevarade i evangelierna. I liknelser som den barmhärtige samariern eller den förlorade sonen anar vi en genialisk och duktig berättare. Mycket påtagligt är att Jesus aldrig förklarar sina liknelser. Han verkar lita på att lyssnaren själv kan tolka och ta till sig berättelserna på det sätt som passar lyssnaren bäst.

Jesus fyller 2000 år. Kanske kan vi i honom finna några av de ideal som vårt samhälle behöver inför nästa årtusende?

Text: Sören Dalevi

Illustration: Ilona Jakubczyk

Läs mer om Jesus
Fem läsvärda texter om Jesus:

Julevangeliet
Lukas evangelium,
kapitel 2, vers 1-21.

**Jesus och äkten-
skapsbryterskan**
Johannes evangelium,
kapitel 7, vers
53-8:11.

**Den barmhärtige
samariern**
Lukas evangelium,
kapitel 10, vers 25-37.

**Liknelsen om den
förlorade sonen**
Lukas evangelium,
kapitel 15, vers 11-32.

Den gyllene regeln
Matteus evangelium,
kapitel 7, vers 12.

Livet i
Bibeln
i livet

En man styckar sin bihustru i tolv delar, och låter sända ut delarna till tolv olika platser.

En annan man tar sitt enda barn, en dotter, och lägger henne på ett altare som han sedan tänder på, som "brännoffer till Gud".

*Berättelser hämtade från en skräckfilm?
Inte alls. Berättelser hämtade ur Bibeln.*

Ofta talas det i kyrkliga sammanhang om att Gud är kärlek. Vi citerar gärna dubbla kärleksbuden ("Allt vad ni vill att andra skall göra mot er, det ska ni också göra mot dem" (Matteus 7:12), eller varför inte den genialt humana berättelsen om äktenskapsbryterskan i Johannes evangelium, kapitel 8. Vidare berättar vi gärna berättelsen om den förlorade sonen (Lukas, kapitel 15), eller om den barmhärtige samariern (Lukas, kapitel 10).

När Gud gör ont

Att hävda att Gud alltid skulle vara på de svagas och utsattas sida stämmer inte. I texten om Abraham, Sara och Hagar möter vi en Gud som tar den starkes sida.

*Livet i
Bibeln
i livet*

Och för all del: vi gör rätt i att berätta dessa och liknande berättelser. Det är berättelser utifrån vilka vårt samhälle byggts upp, berättelser om godhet och humanitet som vi inte får glömma bort.

Men det finns andra berättelser i Bibeln. Berättelser som handlar om ondska och våld, och då inte bara om människors ondska, utan också om Guds ondska. I

Bibeln möter vi inte bara berättelser om när Gud befriar och räddar, vi möter också berättelser om när Gud gör ont, när Gud står på den starkes sida mot den svage. Vi möter till och med en Gud som hjälper till när oskyldiga dödas och tillintetgörs. Hur ska vi se på dessa texter, där Gud agerar förtryckare och bödel? Kort sagt: vad gör vi när Gud gör ont?

Låt oss ta ett exempel, och ett relativt lindrigt sådant, hämtat från första Mosebok. Första Mosebok 16:1-16 och 21:9-21 ger oss berättelsen om tjänstekvinnan Hagar. Abraham och Sara kan inte få barn, och låter därför göra tjänstekvinnan Hagar med barn. När Hagar sedan blir med barn "började hon (Hagar) se ner på sin matmor" (16:4). Detta leder till att Sara börjar "bestrafva" Hagar, och den maktlösa Hagar flyr ut i öknen. Men en Guds ängel finner Hagar vid en källa i öknen (16:7ff). Vad har Guds ängel att säga till Hagar ute i den brännheta öknen? Hagar, den hemlösa surrogatmamman, som blivit sexuellt utnyttjad... vad är ängelns ord till denna förtryckta kvinna? "Vänd tillbaka till din matmor och underkasta dig henne" (16:9).

Läser man hebreiska finner man dessutom att orden "vänd tillbaka" och "underkasta" är imperativer, det vill säga befallningar. Den förtryckta och utlämnade Hagar får med andra ord en befallning av Guds ängel: vänd tillbaka och underkasta dig! Ordet från den hebreiska grundtexten som översatts med "underkasta" är ett starkt ord, som involverar hård behandling och lidande. Istället för "underkasta" skulle vi lika väl kunna översätta "plågas under"

eller "lida kval under". (Det är för övrigt samma hebreiska ord som används för att beskriva Israels folks lidande i Egypten. Men när Israels folk "plågades under" Faraos hjälpte Gud folket att fly från slaveri till frihet, han hjälpte dem genom öknens brännande hetta. Här är det tvärtom: Guds ängel uppmanar Hagar att gå tillbaka till slaveri).

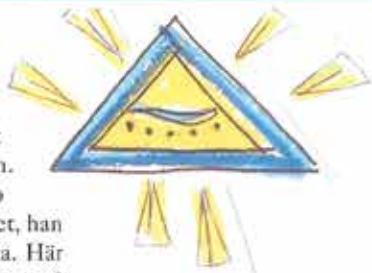
I berättelsen om Abraham, Sara och Hagar finner vi två rika personer med makt, samt en lidande, maktlös och utnyttjad tjänarinna som på andras initiativ fått agera surrogatmamma. Vems parti tar Gud i texten? Gud tar Abrahams och Saras parti.

Att hävda att Gud alltid skulle vara på de svagas och utsattas sida stämmer alltså inte: i denna text möter vi en Gud som tar den starkes sida.

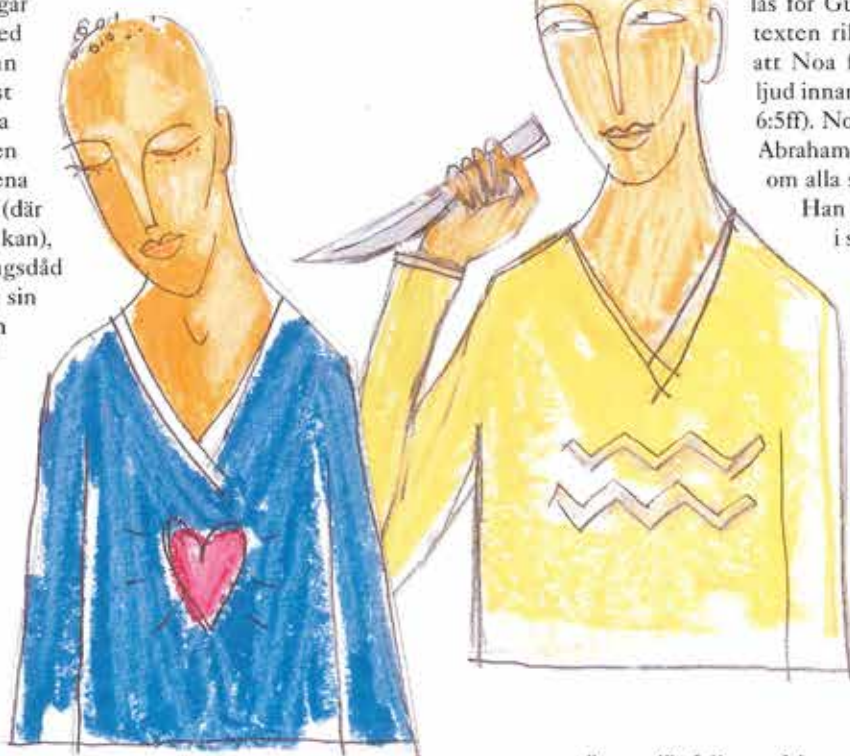
Nu är berättelsen om Hagar småpotatis i jämförelse med vissa andra texter vi kan finna i Bibeln, inte minst i Domarboken i Gamla Testamentet. I Domarboken beskrivs på flera ställen rena förintelsekrig i Guds namn (där Gud hjälper till så gott han kan), samt några enstaka nidingsdåd (som prästen som styckar sin bihustru i tolv delar och sänder ut delarna till varje stam i Israel (Domarboken 19). Viktigt att observera i detta sammanhang är dock att detta inte är ett agerande som uppmantras. Tvärtom vill texten visa på hur ett förfallet samhälle, där total anarki råder, fungerar. Domarbokens sista ord lyder således: "På den tiden fanns ingen kung i Israel. Var och en gjorde vad han själv fann gott".

Gud, sådan vi möter honom i Bibeln, har alltså flera ansikten. Det finns en märklig dubbelhet, en oberäknelighet, i hans väsen. Speciellt i Gamla Testamentet återkommer gång på gång synen på Gud som givare av både det goda och det onda i livet. Som Job uttrycker det: "Herren gav och Herren tog, lovat vare Herrens namn" (Job 1:21). Denna dubbelhet är något specifikt för den judiskt-kristne guden. En dubbelhet som kan ses som en spegling av livet självt. För allt i livet är sannerligen inte gott och kärleksfullt; allt är inte liv. Tvärtom: barn dör i cancer. Naturkatastrofer drabbar oskyldiga. Livet är alltför ofta halvt och oräddvist. Om Gud är livets Gud måste han också gå att ställa till svars för det som är halvt i tillvaron.

När man närmar sig svåra texter i Bibeln finns det en aspekt som är viktig att betona: man behöver inte nödvändigtvis tycka om eller hålla med om allt som

Det finns en märklig dubbelhet i Guds väsen, skriver Sören Dalevi. I Gamla Testamentet återkommer bilden av Gud som givare av både det goda och det onda i livet. Livet är ofta alltför halvt och oräddvist. Kan Gud ställas till svars för det?

"Allt i livet är sannerligen inte gott och kärleksfullt; allt är inte liv"

sägs. Både Abraham och Mose ifrågasätter i Gamla Testamentet Gud, när de tycker att Gud är på väg att gå för långt. Enligt en judisk tradition gör detta Abraham och Mose till Guds vänner. Inga andra av alla Gamla Testamentets personer har fått epitetet "Guds vänner". När Gud vill förgöra en hel stad, Sodom, för att han inte tycker om människorna där, så säger Abraham ifrån. "Vad sysslar du med Gud, är du från vettet?!" När Gud vill förgöra hela Israels folk, bara för att han är trött på dem, säger Mose ifrån: "Vad sysslar du med, Gud?!" Och Gud ändrar sig. Just därför att de sa emot, just därför kallas Mose och Abraham för Guds vänner.

Kanske är det ingen tillfällighet att Noa – som inte säger ett ord när Gud förgör världen – inte kallas för Guds vän. Granskar man texten riktigt noga finner man att Noa faktiskt inte säger ett ljud innan regnet faller (se 1 Mos 6:5ff). Noa verkar – i motsats till Abraham och Mose – inte bry sig om alla som kommer att förgås.

Han bara spikar på och går in i sin ark. Så får han heller inte kallas Guds vän. För det som karakteriserar vänner, det är ju just det att de kan säga emot när man är galet ute.

I mötet med Bibelns texter, speciellt de svåra, får vi förhålla oss till Gud som vi förhåller oss till en vän. Inte allt det som våra vänner gör stödjer vi helhjärtat; ibland vågar vi till och med säga

"stopp!". Liksom Mose och Abraham måste vi ibland säga ifrån, i respekt för oss själva. Speciellt när Gud gör ont. Vare sig det rör sig om Bibeln eller om våra egna liv bör vi ha Mose och Abraham som föredömen, och inte Noa.

För att säga det med några visa ord från Jesus Syraks Vishet:

"Mitt barn, var ödmjuk, men ha respekt för dig själv och ge dig den aktning du förtjänar. Den som gör sig själv orädd, av vem får han rätt? Vem respekterar den som föraktar sig själv?"

Jesus Syraks Vishet 10:28

Text: Sören Dalevi
Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Bland människor som du och jag

Vi har alla sett bilden: En timid Maria håller ett blåögt, ariskt barn i sin famn, och barnet har en gloria över sitt huvud. Runt den fridsamma och varma krubban står några herdar, samt tre lustigt klädda män med varsin gåva i händerna.

Vi har alla sett bilden, och det är den typiska julbilden. Men hur mycket av verklighet är det i vår traditionella bild av Jesu födelse? Vad var de tre vise männen för människor? Vilka var herdarna? Och när föddes egentligen Jesus?

hos Matteus och Lukas föds Jesus i Betlehem av en jungfru, Maria, trolodad med en man som heter Josef. Så långt är det samma berättelse i Matteus och Lukas. Men annars är det mest påtagliga med våra två berättelser just det att de är så olika. Matteus skriver om de tre vise männen, om stjärnan över stallet, om flykten till Egypten... saker som inte alls nämns hos Lukas. Lukas skriver om herdarna, om änglarna i skyn som sjunger "Ära i höjden åt Gud", om den mödosamma resan till Betlehem... saker som inte alls nämns hos Matteus.

Det som för gemene svensk är julberättelsen, är i själva verket en sammanfogning av dessa två berättelser. Herdarna och de tre vise männen är med andra ord inte med i samma berättelse. Och vad gäller krubban, så är det Lukas som skriver om den. Hos Matteus föds Jesus i ett hus (Matteus 2:11)! Och hade vi inte haft tillgång till Lukas julberättelse, skulle vi lätt kunna tro att Jesus och hans föräldrar de facto levde i Betlehem... det är nämligen Lukas som låter den heliga familjen ge sig ut på långresa

Låt oss börja med den sistnämnda frågan, och låt oss direkt konstatera: Jesus föddes inte i december. Snarare någon gång mellan mars och november, det vill säga den tid då herdarna kan förmodas röra sig i trakterna av Betlehem.

Vidare är det svårt att veta exakt vilket år Jesus föddes. Enligt Lukas evangelium var det "när Quirinius var ståthållare i Syrien". Samtidigt berättar Matteus att det var när Herodes var kung. Detta är något problematiska angivelser. Vi vet nämligen från antika källor att Quirinius var ståthållare i Syrien först 6 efter Kristi födelse, och att Herodes den store dog 4 före Kristus. Lukas och Matteus skriver sina evangelier ungefär 70 år efter att Jesu födelse inträffat, och korrekt information

Livet i
Bibeln
i livet

om vem som var landshövding eller kung, var och när, kunde vara svårt att få tag på. I en tid som vår där information är lätt att nå, kan det kanske vara svårt att förstå att det för noggranna personer som Lukas och Matteus kunde vara svårt att få riktig historisk information kring detta. Men så var det.

I Bibeln finns det fyra böcker, så kallade evangelier, som berättar om Jesu liv. Av dessa berättar två, Matteus och Lukas, om hans födelse. Vill vi veta mer kring omständigheterna vid Jesu födelse är det alltså till dessa två berättelser vi får gå. Både

"Berättelsen om Jesu födelse är en revolutionär berättelse"

Hur mycket av verklighet är det i vår typiska bild av Jesu födelse? Ser vi det radikala i julens evangelium, att det är ett budskap till vanliga människor som du och jag? Sören Dalevi, präst och lärare i bibelvetenskap hjälper oss att se berättelsen med nya ögon.

från Nasaret till Betlehem. Hos Matteus verkar det snarare som Maria och Josef bor i Betlehem. Matteus och Lukas hämtar helt klart sina berättelser från olika källor, vilket i sig inte gör dem mindre läsvärda. De har bara noterat olika detaljer i alla de händelser och berättelser som efterhand omgav Jesu födelse.

Det kanske mest intressanta i Matteus och Lukas berättelser är det budskap de ger till sin samtid. För berättelsen om Jesu födelse är en revolutionär berättelse. Det är en berättelse om tre österländska magiker ("Tre vise män" är bara en from omskrivning från grekiskans grundtext, som berättar om tre magiker), hedningar som förmodligen är från Assyrien eller Persien. Hedningar, som via astrologi kommit fram till att något är i görningen.

Stjärnan leder dem till Jerusalem, där de ställer fel fråga till fel person. Herodes den Store var nämligen en maktgalning, som inte drog sig för att döda för att säkra sin kungatron (historiska uppgifter pekar på att han till och med lät döda flera av sina egna söner). Den galne kung Herodes kallar enligt Matteus in överstepräster och teologerna, som vet att tala om var Messias, den nye kungen, skall födas: i Betlehem. Men ironin i berättelsen är, att de som går för att fira Israels nye kung inte är de judiska prästerna, teologerna eller makteliten – det är tre assyriska magiker! Hedningar, som inte var mycket värda för den tidens fromma judar.

Som pricken över i berättar så Lukas om herdarnas närvaro vid krubban. Herdarna var som yrkesgrupp enkla människor helt utan religiös status; många såg dem som patrisk.

"... att född är Herren
Jesus Krist
vår frälsare och Gud"

De tre vise männen och stjärnan

De tre vise männen har under alla tider fascinerat människor. Vilka var de? Varifrån kom de? Den grekiska texten kallar dem för "magos", dvs magiker. En magiker på denna tid hade som arbete att bland annat tolka drömmar och syssla med astrologi. Matteus nämner att de kommer från öst, vilket förmodligen innebär Persien, Assyrien eller Arabien. Hur många de var nämns inte i texten, men traditionen gjorde dem till tre, då det hos Matteus står att de hade med sig tre gåvor till den nyfödde kungen. Efterhand gav traditionen dem namn: Casper, Baltasar och Melkior. De leddes till Jesusbarnet av... Stjärnan... som också den i alla tider fascinerat och inspirerat.

Viktigt i sammanhanget är att se vad Matteus vill ha sagt med berättelsen om stjärnan. Matteus skrev nämligen sitt evangelium för judar, och i judendomen är stjärnor över nyfödda barn mättade med betydelse. Enligt en gammal judisk tradition lös nämligen en stjärna över Mose hem när han föddes. Matteus läsare förstod naturligtvis stjärnans budskap: den nye Mose, den nye befriaren, är här!

Assyriska magiker var bland de första att hylla det nyfödda Jesusbarnet.

För att se det radikala i julevangeliet kan det underlätta att göra om berättelsen till nutid. Tre astrologer (aktiva inom New Age, männe?) ser i stjärnorna att Messias skall födas. De frågar den teologiska eliten med ärkebiskopen i spetsen var det är mest troligt att man kan finna denne Messias (men denna teologiska och andliga elit skakar bara på huvudet åt dessa hedningar, och struntar i att kolla upp om det de sagt stämmer). När Messias väl föds kommer, förutom dessa New-Ageare, en samling punkare och zigenare för att prisas honom, eftersom en ängel visat sig för dem.

Varför visade sig inte änglarna för den andliga och finansiella eliten, som ju ansåg sig så viktig? Varför visade sig inte änglarna för den världsliga makten, kung Herodes? I detta ligger julevangeliets budskap: evangeliet är till för vanliga människor, och inte för människor som tror sig vara något. Förvisso är evangeliet till också för den andliga, finansiella och politiska eliten, men då utifrån det faktum att även dessa är vanliga människor, och inte utifrån deras position.

I en tid när julevangeliet lätt får ett drag av bonderomantik över sig, är det på sin plats att påminna om att de två julevangelierna är radikala berättelser, som fick många av sin tids läsare och falsk-fromma att rygga tillbaka. En kung som föds i ett stall!? Tre magiker från Assyrien kommer med gåvor till honom!? Änglar visar sig för herdarna, de som många anser vara en bunt småtjuvar!?

Evangelium betyder glädjebudskap. Och detta är julens glädjebudskap: Guds son kom och vände sig till vanliga människor av kött och blod. Till vanligt hederligt folk, till vanligt ohederligt folk, till hedningar, till enkla människor... kort sagt till människor som du och jag!

De två julevangelierna återfinns i Nya Testamentet. Varför inte läsa dem på julafton? Matteus kapitel 2, Lukas kapitel 2:1-21.

Text: Sören Dalevi
Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Befrielsen från förtrycket och slaveriet i Faraos Egypten är en viktig händelse i judarnas historia, och bakgrunden till påskfirandet. Men uppbrottet är inte ett avslutat kapitel.

Påskägg, påskkärringar och påskbrev – utan dem skulle inte den svenska påsken vara det den är. Jesu lidande, död och uppståndelse – utan dessa händelser skulle vi förmodligen inte fira påsk alls i Sverige. Men påsken är mer än detta, ytterst handlar det om din och min vardag.

Påskens budskap handlar ytterst om din och min vardag, om frihet, befrielse – och även om att vara "slav". Och om att vara på vandring.

För Bibeln handlar om människor som är på vandring. Abraham vandrar omkring. Mose vandrar omkring. Israels folk vandrar omkring. Jesus vandrar omkring. Det är ett faktum man lätt glömmer, men det är likväl ett faktum: Bibeln handlar om människor som är på väg, som inte slagit ned sina bopålar för gott, om människor som lever i uppbrott.

Den förste person Gud kallar till uppbrott i Bibeln är Abraham. I första Mosebok berättas hur Gud uppmanar Abraham att bryta upp och gå till okänd destination: "Lämna ditt land, din släkt och ditt hem, och gå till det land som jag skall visa dig" (1 Mos 12:1).

"Påsken vill påminna om att uppbrottet till befrielse pågår!"

Det hebreiska ordet för uppbrott, som i nya bibelöversättningen har översatts med "Lämna ditt land", betyder i bokstavlig översättning "gå till dig själv".

För judiska lärde har denna uppmaning fått en djupare innebörd: att leva i uppbrott, att ständigt vara på vandring, är att gå till sig själv. Andligt friska människor är alltid på väg, och de kan därför ändra åsikt. Sett ur detta perspektiv är andlig utveckling att skämmas för sig själv för fem år sedan!

Men Bibelns stora vandring är den som det berättas om i andra Mosebok, och som handlar om uttåget ur Egypten. Det är i detta uttåg som vi finner påskens ursprung.

Ordet påsk kommer från ett hebreiskt ord, pasach, som betyder "att gå förbi". Det syftar på berättelsen om när dödsängeln, som är ute för att döda allt förstfött av hankön i Egypten, "går förbi"

Gå inte förbi påsken!

Varför firar vi påsk vid olika datum varje år? Vårt vanliga kalenderår följer solen. Men till skillnad mot vårt kalenderår så följer Bibelns månader månen. Den

Stress, fixering vid effektivitet och ekonomism, som skapar strömmar av förtvivlan, trötthet och tomhet. Vår tids Farao?

de judiska hemmen. Men vad är då påskens budskap idag?

"Uppbrott" är ett nyckelord i Andra Moseboken. Men också "befrielse". Andra Moseboken berättar om hur ett förslavat folk reser sig, och med Guds hjälp tar sig ur Egypten och in i det förlovade landet. När judarna firar påsk, betonar man att uppbrottet inte är ett avslutat kapitel, som inträffade för tretusen år sedan. Nej, uppbrottet från slaveri till frihet är något som pågår kontinuerligt, här och nu. Livet består av ständiga uppbrott, av ständig befrielse, och det handlar om att se att Förtryckaren Farao finns i varje ny tid, i olika skepnader. Det handlar bara om att känna igen honom.

Frågan är vem/vad som är Farao i vår tid. Vad är det som förtrycker oss? Vad är det som förslavar oss? Det måste inte nödvändigtvis vara en fysisk person,

kristna påsken (bland protestanter och katoliker) infaller den första söndagen efter den första fullmånen efter vårdagjämningen. I år (2000) får detta som följd att vi får en sen påsk – första fullmånen efter vårdagjämningen är först den 18 april.

Påskdagen blir således söndagen efter denna fullmåne, den 23 april. Påsken styr sedan när Kristi Himmelfärds dag firas – 40 dagar efter påsk, 1 juni i år.

Pingst betyder femtio, och inträffar femtio dagar efter påsk, vilket i år får till följd att pingstdagen kommer först den 11 juni.

det kan lika gärna vara ett förslavande förhållnings-sätt. Ibland bär vi vår egen fångenskap med oss, inom oss, som en attityd som förslavar oss.

Sett ur det perspektivet kan Farao i Sverige idag vara den stress vi utsätter andra, och oss själva, för varje dag. Sett ur det perspektivet kan Farao vara vår kulturs fixering vid kontroll, effektivitet och ekonomism, en fixering som skapar strömmar av förtvivlan, trötthet och tomhet i breda folklager. Detta gör att kampen för befrielse, kampen mot Farao, är en evig kamp.

Innan Mose dör lovar han att det en dag ska komma en efterträdare, en profet som till och med skulle bli större än Mose själv (5 Mos 18:15-19). För de första kristna var den personen Jesus. Firar judarna påsk i åminnelse av uttåget ur Egypten, firar de kristna påsk på grund av de märkliga händelserna runt år 30, när Jesus korsfästes, dog – och enligt vad de kristna tror – uppstod.

Uttåget ur Egypten var – och är – en hoppets och befrielsens symbol för judarna, och därför var den 14:e Nisan, påsknatten, den framtida befrielsens dag. Detta var ett faktum som de första kristna inte var sena att förstå symbolvärdet av, Jesus uppstår som bekant på påskdagen. Jesus var för de kristna den nye Mose, den nye befriaren.

Tänk dig att du är en jude omkring år 70, och att du läser Matteus evangelium. Matteus berättar att en pojke föds till judiska föräldrar, men en tyrann, Herodes, försöker döda alla gossebarn i landet (jfr Farao).

Barnet klarar sig på ett övernaturligt sätt, och skyddas i Egypten. Sedan lämnar han Egypten, går genom vattnet, dopet, (jfr Röda Havet) och går sedan ut i öknen för att testas under 40 dagar (jfr Israels folk 40 år i öknen). Efter detta går han upp på berget, och ger Guds lag till dem som följer honom, bergspredikan (jfr Mose lag).

Jesus porträtteras helt enkelt som den nye Mose av Matteus. De judar som läste dessa Matteus ord om Jesus, kunde sina moseböcker och det löfte Mose gett innan han dog: "Herren din Gud, skall låta en profet lik mig träda fram hos dig, ur dina bröders led..." Herren sade: "...jag skall lägga mina ord i hans mun, och han skall förkunna för dem allt vad jag befäller honom" (5 Mos 18:15,17-18).

För att sätta pricken över i:et berättar Matteus om att det lyste en stjärna över stallet i Betlehem den dag Jesus föddes. Intressant nog berättar den judiske historikern Josefus om att Faraos astrologer vid Mose tid såg att Israels befriare skulle födas, och därför rådde Farao att döda alla judiska gossebarn.

I påskens budskap finns en uppmaning till uppbrott och förvandling, om att ständigt vara på vakt mot det som vill förslava. Påsken vill påminna oss om att uppbrottet till befrielse pågår!

Livet i Bibeln i livet

Text: Sören Dalevi

Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Paulus Erövraren

Paulus är tråkig, säger dom. Så varför läsa honom? Kanske för att han är en av västvärldens inflytelse-rikaste tänkare genom tiderna. Kanske för att han är en spännande person, som på sina långa resor i det romerska imperiet kom att förändra den tidiga kristna kyrkan – och därmed förändrade en hel värld.

Runt 30-talet efter Kristus uppstod en ny judisk sekt i ett av det romerska imperiets mer perifera områden. Sektens framgång var begränsad till en början. Men med omvändelsen av en av dess förföljare, Paulus, kom sekten att bli framgångsrik, inte minst i stadsmiljöer. Med Paulus kom den lilla sekten att få en helt ny inriktning: nu vände man sig inte längre främst till judar, utan till alla människor.

Ett av Paulus viktigaste budskap går att återfinna i det brev han skrev runt år 56 till församlingarna i Galatien: "Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus." (Gal 3:28). Detta var ett av Paulus revolutionära huvudbudskap, ett budskap som återkommer på flera ställen i hans brev, och ett budskap som kom att ändra sektens inriktning. Sektens kallades först för Vägen,

men kom senare att kallas för Kristendomen, efter dess grundare Jesus Kristus. Men det finns forskare som menar att det är fel att kalla kristendomen för just kristendomen. De menar att ett bättre namn på den nya religionen skulle kunna vara Paulism, eftersom Paulus kom att sätta så tydlig prägel och så tydlig inriktning på den tidiga kristna kyrkan.

Något överdrivet, kanske, men helt klart är att utan Paulus hade kristendomen inte blivit vad den de facto blev. Kanske är det också så, att utan Paulus hade kristendomen inte blivit en världsreligion, utan bara blivit en i mängden av alla sekter och mysteriereligioner som florerade i det romerska imperiet. Det är Paulus som lyckas med konststycket att förvandla en agrar landsbygdsrörelse till ett stadsfenomen. Jesu liknelser om senapsfrön och liljor på marken doftar landsbygd. Paulus liknelser från sport och handelsliv luktar stad. Och det var i städerna som Paulus presenterade sitt budskap.

Tittar man noga efter, finner man att de försam-

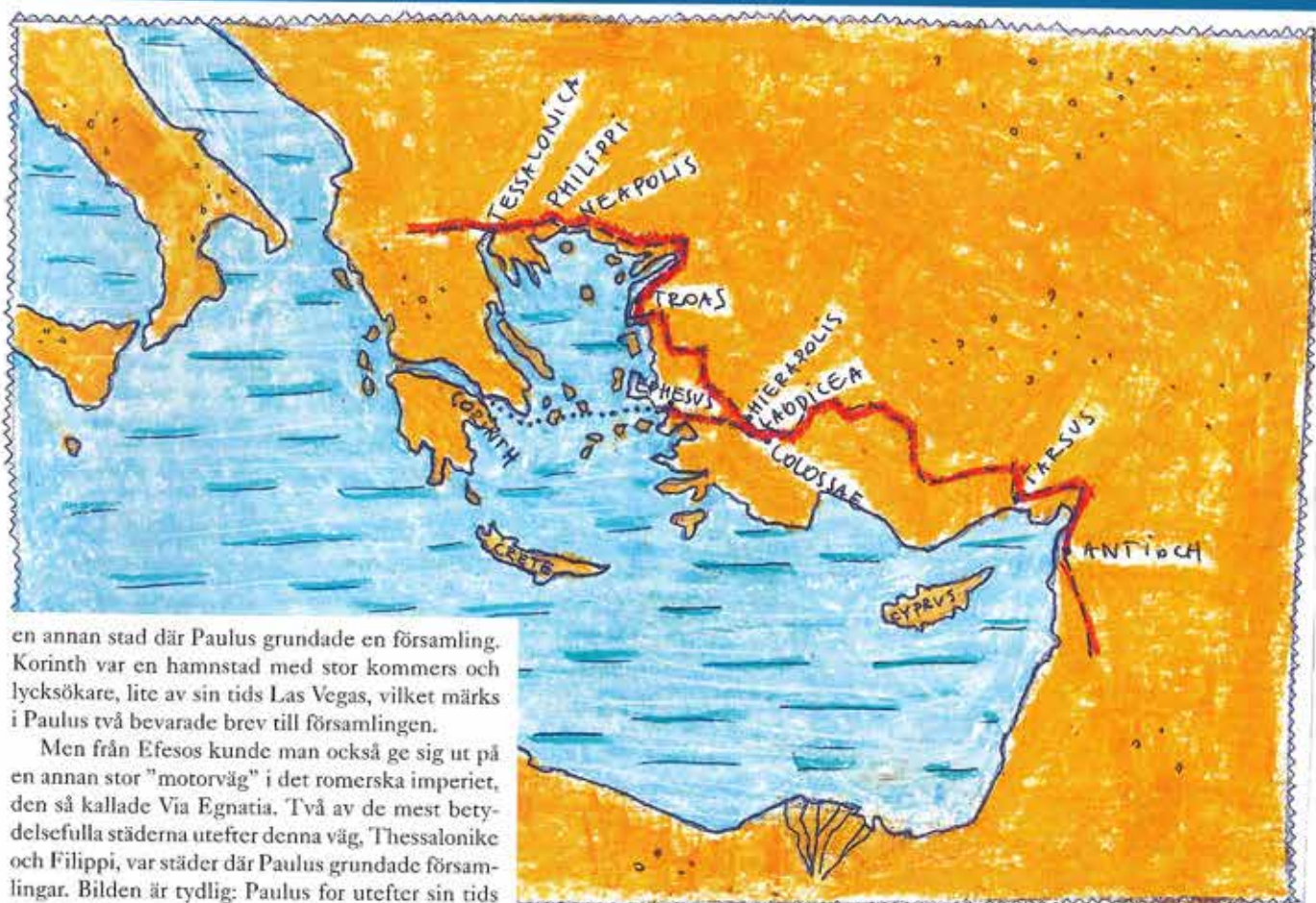

"Utan Paulus hade inte kristendomen blivit vad den blev"

lingar som Paulus grundar i stort sett ligger utefter två av det romerska imperiets "motorvägar", och de grundas alla i städer utefter dessa motorvägar. Efesos verkar ha varit den stad som var själva navet i Paulus missionsverksamhet. I Efesos startade den väg som romarna kallade den "stora vägen", som bland annat gick igenom städerna Kolosse, Laodikeia, Hierapolis, Tarsos och Antiokia – städer där vi känner till att Paulus verkade. Efesos var dessutom en hamnstad, från vilken man med båt lätt tog sig till Korinth –

Livet i
Bibeln
i livet

en annan stad där Paulus grundade en församling. Korinth var en hamnstad med stor kommers och lycksökare, lite av sin tids Las Vegas, vilket märks i Paulus två bevarade brev till församlingen.

Men från Efesos kunde man också ge sig ut på en annan stor "motorväg" i det romerska imperiet, den så kallade Via Egnatia. Två av de mest betydelsefulla städerna utefter denna väg, Thessalonike och Filippi, var städer där Paulus grundade församlingar. Bilden är tydlig: Paulus for utefter sin tids stora resvägar, och han grundade sina församlingar i de städer som låg utefter dessa vägar. Men vilket var då Paulus budskap? För att få svar på den frågan får vi gå till de bevarade breven från honom, som vi finner i Nya Testamentet.

De församlingar Paulus grundade på sina resor ligger längs två av det romerska imperiets stora "motorvägar". Dels vägen mellan Efesos och Rom, via Egnatia, dels vägen mellan Efesos och Antiokia. Han färdades också sjövägen över Medelhavet.

Mycket påtagligt i Paulus brev är hur lite av Jesu egna ord som återfinns. I det närmaste får vi inte veta någonting om den jordiske Jesus hos Paulus! Inte en enda av Jesu liknelser, inte ett enda av Jesu underverk... inget sådant återfinns i Paulus brev. Det vi får veta om Jesus, men å andra sidan gång på gång, brev efter brev igenom, exemplifieras väl av följande ord till församlingen i Thessalonike, från ett brev som Paulus skriver ihop med vännerna Timotheos och Silvanus år 49:

"Alla berättar av sig själva om vad vårt besök hos er ledde till, hur ni vände er från avgudarna till Gud för att tjäna den levande och sanne guden och vänta på att hans son, som han uppväckt från de döda, skall komma från himlen, Jesus, som räddar oss från den stundande vreden." (1 Tess 1:9-10).

Gång på gång återkommer Paulus till detta mantra: Jesus har dött, uppstått och skall komma tillbaka (snart, mycket snart). Det finns knappt en sida i Paulus brev där inte detta tema återkommer på ett eller annat sätt. Det var ett budskap för vilket Paulus brann, och det var ett budskap som han reste åtminstone 2 000 mil för att sprida, mestadels till fots och via båt. Så att kalla Paulus för en träkmåns är fel. Betydligt bättre är att kalla honom för det han var: Paulus Erövraren.

Text: Sören Dalevi

Illustrationer: Ilona Jakubczyk

Paulus reste 2 000 mil för att föra ut sitt budskap

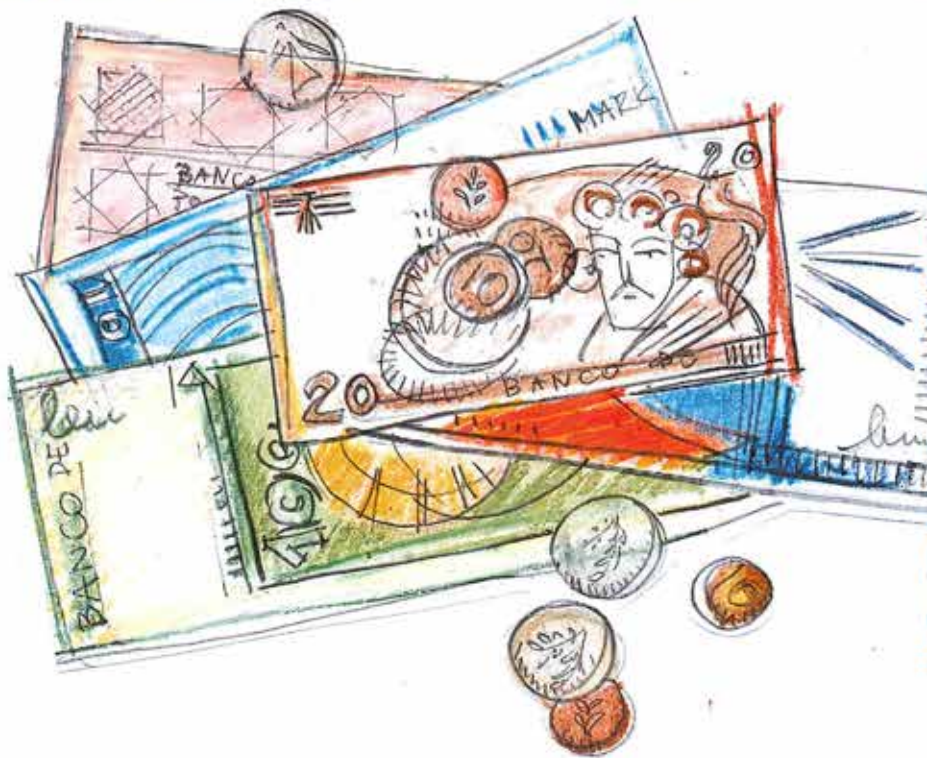
Kärlekens lov

Flera av Paulus texter är starka litterära stycken, kanske är den så kallade Kärlekens lov hans mest kända text:

1 Kor 13:1-13

Om jag talar både människors och änglars språk, men saknar kärlek, är jag bara ekande brons, en skrällande cymbal. ²Och om jag har profetisk gåva och känner alla hemligheterna och har hela kunskapen, och om jag har all tro så att jag kan flytta berg, men saknar kärlek, är jag ingenting. ³Och om jag delar ut allt jag äger och om jag låter bränna mig på bål, men saknar kärlek, har jag ingenting vunnit. ⁴Kärleken är tålmodig och god. Kärleken är inte stridslysten, inte skrytsam och inte uppblåst. ⁵Den är inte utmanande, inte självisk, den brusar inte upp, den vill ingen något ont. ⁶Den finner inte glädje i orätten men gläds med sanningen. ⁷Allt bär

den, allt tror den, allt hoppas den, allt uthärdar den. ⁸Kärleken upphör aldrig. Den profetiska gåvan, den skall förgå. Tungotalet, det skall tystna. Kunskapen, den skall förgå. ⁹Ty vår kunskap är begränsad, och den profetiska gåvan är begränsad. ¹⁰Men när det fullkomliga kommer skall det begränsade förgå. ¹¹När jag var barn talade jag som ett barn, förstod som ett barn och tänkte som ett barn. Men sedan jag blev vuxen har jag lagt bort det barnsliga. ¹²Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte. Ännu är min kunskap begränsad; då skall den bli fullständig som Guds kunskap om mig. ¹³Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre, och störst av dem är kärleken.

PPM.
Index.
Hausse.
Nasdaq.
Börsanalytiker...

Nya ord i vårt språk, som har med ekonomi att göra, i ett samhälle där ekonomin blir allt viktigare. Vad få känner till är att pengar och rikedom är ämnen som ofta behandlas i Bibeln.

Köp dig lycklig

Pengar är viktiga i Bibelns värld. Det låter märkligt, men det är sant: pengar har en framträdande roll i Bibeln. Generellt sett ses pengar som något positivt. Det är inte fel att tjäna pengar, det är inte ens fel att tjäna mycket pengar. Materiell välgång ses i Bibeln, inte minst i Gamla Testamentet, som ett uttryck för gudomlig välsignelse. Det är därför som det i till exempel Första Moseboken gång på gång, in i minsta detalj, beskrivs hur stora patriarkernas hjordar av kreatur är.

Livet i
Bibeln
i livet

Pengar och välgång är något i grund och botten positivt, en gåva från Gud. Att det går väl för människor är något

att glädja sig åt, inte något att vara avundsjuk på. "Arbetaren är väl värd sin lön", för att säga det med Paulus ord.

Samtidigt varnas det för att ge penningen för stor makt i ett samhälle eller över det egna livet. "Den som älskar pengar blir aldrig mätt på pengar, och den som älskar rikedom får aldrig nog", säger Predikaren och konstaterar kort att "detta är tomhet" (Pred 5:9). "Penningen är en god tjänare, men en dålig herre", för att säga det med det gamla ordspråket. Eller varför inte citera Ordspråksboken: "Ansträng dig inte för att bli rik, var förståndig nog att avstå. Knappt har du skymtat rikedomens förrän

"Vilket liv vill vi leva egentligen?"

den är försvunnen, den har fått vingar och flyger mot himlen som örnen." (Ord 23:4-5). I första Timotheosbrevet i Nya Testamentet fastslås helt enkelt: "Kärleken till pengar är roten till allt ont." (1 Tim 6:10).

Även Jesus talade om pengar. Flera av Jesu liknelser kommer från pengarnas värld, och han talade om pengar i sin undervisning. I den välkända Bergspredikan står följande: "Ingen kan tjäna två herrar. Antingen kommer han att hata den ene och älska den andre eller att hålla fast vid den ene och inte bry sig om den andre. Ni kan inte älska både Gud och Mammon." (Matt 6:24).

Mammon, den personifierade rikedom, som är nästintill ett gudaväsen till vilken man sätter sin totala tillit, förekommer på flera ställen i Jesu undervisning. Vad Jesus verkar vara ute efter när han talar om Mammon är att väcka frågor: Vad är viktigt i mitt liv? Vad lever jag mitt liv för? I en tid där människan riskerar att reduceras till Homo Konsumensis, i en tid där det enda andliga ideal som tycks finnas är Farbror Joakim, i en tid där evig ekonomisk tillväxt och expansion blivit frälsningslära; i en sådan tid känns flera av Bibelns texter kring pengar påtagligt aktuella. Och Bibelns syn på pengar och egendom är, som sagt, i grunden positiv.

Men med rikedom kommer ansvar. Profeterna i Gamla Testamentet inför en intressant måttstock på ett samhälles utveckling: hur har de det som har det sämst? För profeterna innebar det att titta på hur änkan och den faderlöse hade det. Änkan och den faderlöse stod nämligen helt utan försörjning i det gammalisländska samhället. Gång på gång återkommer frågan hos profeterna: hur har änkan och den faderlöse det? För att säga det med Jesaja:

"Sträva efter rättvisa, stöd den förtryckte. För den faderlöses talan, skaffa änkan rätt." (Jes 1:17).

Lider änkan och den faderlöse spelar det ingen roll hur väl samhället i övrigt går, vilka toppar som börsen nått eller hur fett det stora flertalet i en befolkning har det. Amos bullrar redan på 700-talet före Kristus mot orättvisorna i Israel: "De säljer den oskyldige för pengar och den fattige för ett par skor. De trampar ner de svaga och skuffar undan de hjälplösa." (Amos 2:6b-7a). Amos kräver omvändelse: "Låt rätten strömma fram som vatten och rättfärdigheten som en outhärlig ström!" (Amos 5:24). Det är inte rikedom i sig som ifrågasätts av profeterna. Det är ett missbruk av rikedom, det är avsaknaden av empati med dem som inte har det lika bra, som får profeterna på krigsstigen.

Med Bibelns hjälp kan vi ställa relevanta frågor till vår tids syn på "framgång" och "lycka". Är det verkligen alltid så att ekonomisk tillväxt ökar livskvaliteten i ett land? Finns det andra, och kanske rent av viktigare värden än de ekonomiska? Är ekonomisk tillväxt värt vilket pris som helst? Och vidare: Hur viktiga är pengarna i mitt liv?

Konsumtionsvaror och materiella ägodelar har i

Mammon

Mammon som begrepp finns inte alls med i Gamla Testamentet, och i Nya Testamentet används det enbart av Jesus. "Mammon" går förmodligen tillbaka på ett arameiskt ord, som betyder "säkerhet" och "pålitlighet", det vill säga det som man sätter sin tilltro till. Mammon kan därför kort och gott översättas "rikedom", men på flera ställen där Jesus talar om Mammon har begreppet gått igenom en glidning. Mammon har i det närmaste fått personliga drag, och framställs som en personlig makt, en avgud. "Ni kan inte älska både Gud och Mammon" (Matt 6:24). Kanske kan man jämföra begreppet Mammon med vårt tal om Marknaden, som ju på ett sätt inte finns – men som på många sätt är ytterst närvarande och påverkar människors liv. Vad Jesus verkar säga i sitt tal om Mammon är: den som sätter sin tillit till pengarna blir lätt slav under pengarna. För att säga det med Luthers ord i Stora Katekesen: "Det du lever ditt liv för, det är i sanning din Gud."

alla tider fått stå som symboler för status och välfärd. Men hur viktigt är det med prylar och pengar – egentligen? Hur mycket mer livskvalitet vinner jag genom att samla på mig pengar och prylar på hög? Ytterst handlar det om vilken sorts samhälle vi vill leva i, och huruvida vi vill leva i konsumismens självcentrerade värld eller inte. Och om vilket liv vi vill leva – egentligen.

Text: Sören Dalevi

Illustrationer: Ilona Jakubczyk

"Ni kan inte älska både Gud och Mammon"

